
A N N A L E S
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XLIX, 1

SECTIO H

2015

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Katedra Polityki Gospodarczej, Społecznej i Regionalnej

URSZULA WICH

e-mail: uwich@hektor.umcs.lublin.pl

Rola gospodarki lokalnej w rozwoju regionu lubelskiego

Role of local economy in the development of the Lublin region

Słowa kluczowe: gmina, rozwój lokalny, kondycja finansowa, aktywność inwestycyjna, region lubelski, potencjał gospodarczy

Keywords: commune, local development, financial condition, investment activity, Lublin region, economic potential

Wstęp

Gospodarka lokalna jest elementem rozwoju lokalnego, który obejmuje całokształt spraw związanych z działaniami społeczeństwa i władzy lokalnej na danym terytorium [Truskolaski, 2011, s. 7–8]. Podstawową jednostkę poziomu lokalnego stanowi gmina, która za pośrednictwem władzy samorządowej realizuje cele związane z rozwojem własnego obszaru, regionu, w którym się znajduje, a także kraju. Korzysta przy tym z określonych narzędzi. Wśród nich najważniejszą rolę odgrywają instrumenty finansowe, bowiem decydują one o samodzielności i niezależności gminy, a ostatecznie o jej rozwoju własnym i wkładzie w rozwój regionu.

Celem artykułu było rozpoznanie czynników wpływających na kondycję ekonomiczną gmin w województwie lubelskim oraz warunków ich występowania i na tej podstawie sformułowanie oceny wpływu gospodarki lokalnej na poziom rozwoju regionu. Obiektem badań stanowiły gminy miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie w tym województwie. Elementy badawcze dotyczyły zagadnień związanych z finansami gmin, ich aktywnością inwestycyjną, pozyskiwaniem środków unijnych. Uzyskanie oceny wpływu gospodarki lokalnej na rozwój regionu wymagało także zbadania

uwarunkowań rozwojowych w regionie, m.in. poziomu urbanizacji, struktury gospodarczej, konkurencyjności gospodarki. Badania miały charakter statyczny, odniesiono je do roku 2012, a podstawę informacyjną tworzyły dane statystyczne. Za pomocą badań zweryfikowano tezę o ograniczonym wpływie gospodarki lokalnej na rozwój regionu lubelskiego, wskazując na obiektywny charakter wielu przyczyn stanu rzeczy, a także na niedostosowanie do potrzeb lokalnych działań aktywizacyjnych podejmowanych w tym regionie.

2. Cechy struktury podziału administracyjnego stopnia podstawowego w województwie lubelskim

W województwie lubelskim przeważają gminy wiejskie, nie tylko pod względem liczdbości, lecz i zamieszkałej je ludności (por. tabela 1). Przeciętna wielkość gminy w województwie lubelskim mierzona

Tabela 1. Podstawowe jednostki podziału terytorialnego w województwie lubelskim w 2012 r.

Wyszczególnienie	Gminy ogółem	w tym:		
		miejskie	wiejskie	miejscowo-wiejskie
Liczba gmin (% w ogółem)	213 100,0	20 9,4	171 80,3	22 10,3
Ludność (w tys.) (% w ogółem)	2165,6 100,0	879,9 40,6	1044,0 48,2	241,7 11,2

Źródło: [Województwo lubelskie..., 2013]; opracowanie własne.

liczbą mieszkańców jest mniejsza od średniej krajowej. Na gminę miejską przypada średnio 23,9 tys. mieszkańców, a w kraju 25,7 tys. Przeciętne zaludnienie gminy wiejskiej w województwie wynosi 6,0 tys., w kraju zaś 7,0 tys. osób. Jeśli uwzględni się fakt, że mieszkańcy większości gmin miejsko-wiejskich zamieszkują tereny wiejskie, to przewaga ta wzrasta. To, iż ponad 60% ludności Lubelszczyzny przez miejsce zamieszkania jest związane z osadnictwem wiejskim, sugeruje słabe oddziaływanie gospodarki lokalnej na procesy rozwoju regionu. Potwierdzenie tej tezy wymaga rozpoznania uwarunkowań rozwojowych gmin województwa lubelskiego, które kształtują ich potencjał gospodarczy i siłę oddziaływania na procesy rozwojowe regionu.

2. Kondycja ekonomiczna gmin w województwie lubelskim

Zdolność samorządu terytorialnego do osiągania założonych celów w zakresie rozwoju gminy zależy od jej kondycji ekonomicznej. Można ją oceniać za pomocą różnych wskaźników, wśród których pierwszeństwo przypisuje się miernikom finansowym, m.in. dochodom i wydatkom budżetowym gmin, ich strukturze, stanowi majątku materialnego, zadłużeniu itp. [Jefremienko, Wolska, 2000, s. 8].

Udział dochodów własnych w dochodach budżetowych gmin stanowi miarę samodzielności finansowej, która leży u podstaw ich kondycji ekonomicznej. Przewadzone przez wielu autorów badania samodzielności finansowej gmin wskazują, że czynnikiem różnicującym gminy w tym zakresie „jest dominacja miasta lub wsi w przestrzennej strukturze samorządu” [Heller, Farelnik, s. 92]. Wyraźna przewaga osadnictwa wiejskiego w województwie lubelskim pozwala sądzić, iż samodzielność finansowa jest niska. Potwierdzają to wskaźniki udziału dochodów własnych w dochodach budżetowych gmin w tym województwie, których poziom jest znacznie niższy (37,5%) niż średni w kraju (52,9%). Ponadto w obrębie analizowanych trzech grup gmin w województwie lubelskim, tj. miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich, występują dalsze różnice, co odzwierciedla zestawienie wskaźników w tabeli 2. Dystans w samodzielności finansowej pomiędzy gminami miejskimi a wiejskimi sięga ponad 20 punktów procentowych. W przeliczeniu na mieszkańca dochody własne w miastach

Tabela 2. Samodzielność finansowa gmin województwa lubelskiego w 2012 r.

Gminy	Dochody własne		Dotacje udział w dochodach budżetowych (w %)
	udział w dochodach budżetowych (w %)	na 1 mieszkańca (w zł)	
Ogółem	37,5	1 238	15,1
Miejskie razem	48,2	2 016	11,5
w tym:			
na prawach powiatu	47,2	2 086	11,0
– Lublin	54,1	2 392	20,9
Miejsko-wiejskie	32,4	925	16,4
Wiejskie	27,2	811	17,6

Źródło: [Województwo lubelskie..., 2013]; opracowanie własne.

są 2,5-krotnie wyższe niż w jednostkach wiejskich. Pociąga to za sobą większe uzależnienie wsi od dotacji z budżetu państwa. Potwierdzają to przedstawione w tabeli 2 udziałowe procentowe dotacji w dochodach budżetowych gmin, które najwyższy poziom osiągają w gminach wiejskich, najniższy zaś w miejskich. Brak możliwości zwiększenia dochodów własnych ze źródeł lokalnych, co jest zjawiskiem dość powszechnym w gminach wiejskich na Lubelszczyźnie, osłabia inicjatywy własne na

rzecznego rozwoju, przedsiębiorczości ludzi, ich skłonności do ryzyka. Rosną oczekiwania na pomoc zewnętrzną, co sprawia, że problematyczna staje się samorządność gminy.

Niekorzystny wpływ na kondycję finansową gmin województwa lubelskiego wywiera także ukształtowana historycznie struktura wielkościowa miast. Wśród 42 miast Lubelszczyzny dominują ośrodki małe, tj. do 10 tys. mieszkańców (52,3%), z widoczną przewagą miasteczek liczących do 5 tys. ludności (35,7%) [Rocznik statystyczny województwa lubelskiego..., 2013]. Te ostatnie z reguły tworzą gminy miejsko-wiejskie, pełniąc funkcje lokalnych ośrodków obsługi ludności wiejskiej, głównie rolniczej. Tylko Lublin ma powyżej 100 tys. mieszkańców – 347,2 tys. w 2012 r., co jest największą koncentracją ludności miejskiej w regionie (34,6%). Następne w hierarchii wielkości trzy miasta: Biała Podlaska, Chełm i Zamość, skupiąją 18,9% ludności miast Lubelszczyzny. Z Lublinem, poza funkcjami administracyjnymi miast na prawach powiatu, niewiele je łączy. W zakresie funkcji gospodarczych ich znaczenie ma zasięg tylko lokalny. Jedynie Lublin jest ośrodkiem ponadregionalnym, specjalizującym się w wielu dziedzinach, m.in. w szkolnictwie wyższym i nauce, ochronie zdrowia, kulturze, obsłudze turystyki [Aneks statystyczno-diagnostyczny..., 2013]. Silna baza ekonomiczna Lublina znajduje odzwierciedlenie w jednym z najwyższych w regionie¹ poziomów samodzielności finansowej: 54,1% udziału dochodów własnych w dochodach budżetowych [Lublin w liczbach..., 2013]. Świadczy to o kluczowej roli miasta w rozwoju regionu.

Porównując dochody z wydatkami budżetowymi gmin w województwie lubelskim, w 2012 r. obserwuje się nadwyżkę dochodów nad wydatkami (1,3%), przy średnim rejestrowanym deficycie dla gmin w kraju wynoszącym –1,8%. Nie jest to jednak dowód na gospodarność gmin województwa lubelskiego, a raczej sugestia, że oszczędzanie wynika z powodu niskich dochodów własnych. Zaangażowanie gmin województwa lubelskiego w procesy inwestycyjne ze środków własnych nie wykazuje większych odchyleń ani od średnich krajowych, ani też w poszczególnych grupach gmin w samym województwie. Udział wydatków majątkowych, w tym inwestycyjnych, w wydatkach budżetowych gmin średnio w kraju wynosił 18,1%, nieco więcej w województwie lubelskim – 18,9%, przy identycznej kwocie w przeliczeniu na 1 mieszkańca, tj. 547 zł [Rocznik statystyczny województw..., 2013]. Odsetek wydatków inwestycyjnych w wydatkach budżetowych w analizowanych grupach gmin województwa przedstawiono w tabeli 3.

---

¹ Podobnie wysoki udział dochodów własnych osiągają Puławy – 55,2%, a Świdnik jeszcze wyższy – 60,6%.

Tabela 3. Wydatki inwestycyjne gmin w województwie lubelskim w 2012 r.

Gminy	Nadwyżka/niedobór budżetowy (w %)	Wydatki inwestycyjne	
		udział w wydatkach budżetowych (w %)	na 1 mieszkańca (w zł)
Ogółem	1,3	18,8	616
Miejskie razem	-2,8	19,6	751
w tym:			
na prawach powiatu	2,9	18,7	827
- Lublin	-0,1	22,1	991
Miejsko-wiejskie	0,3	20,0	570
Wiejskie	2,2	17,6	512

Źródło: [Województwo lubelskie..., 2013]; opracowanie własne.

Jak widać, nie występują znaczące różnice pomiędzy grupami gmin. Najbardziej ostrożne w wydatkach inwestycyjnych były gminy wiejskie, i to w sytuacji nadwyżki budżetowej. Miasta inwestowały odważnie, zwłaszcza Lublin, który jest niewątpliwie liderem inwestycyjnym. Charakterystyczna jest aktywność inwestycyjna mniejszych miast na tle marazmu panującego w miastach na prawach powiatu (z wyjątkiem Lublina). Wysoką aktywność inwestycyjną wykazują natomiast Kazimierz Dolny (udział inwestycji w wydatkach 6,8%) i Tomaszów Lubelski (6,6%), a nieco niższą Świdnik (3,8%) i Puławy (3,1%). Odważniejsze inwestowanie w tych miastach można łączyć z wpływem wykształconej i stabilnej bazy ekonomicznej na poziom dochodów własnych, w Puławach związanej z przemysłem chemicznym, w Świdniku – wytwórnią sprzętu lotniczego, Kazimierzu Dolnym – bazą turystyczną, a w Tomaszowie Lubelskim – przetwórstwem rolno-spożywczym. Miasta te stanowią nieliczne wyjątki, choć ceną jest zadłużenie.

Aktywność inwestycyjną gmin można wiązać m.in. z dopływem środków unijnych. Prowadzone przez P. Swianiewicza badania nad ich wykorzystaniem w jednostkach samorządu terytorialnego (województwach, powiatach i gminach) wykazały, że gminy są głównymi beneficjentami funduszy unijnych. Dotyczy to przede wszystkim miast dużych, gdzie trafia 40% pozyskanych środków. Na wszystkie gminy przypada blisko $\frac{3}{4}$ skierowanych do samorządów terytorialnych środków z funduszy strukturalnych i funduszu spójności [Swianiewicz, 2012, s. 14–15]. Wielkość środków wykorzystanych w gminach jest związana z rodzajem programu operacyjnego i wykazuje zależność od poziomu rozwoju regionu, liczby mieszkańców w gminie i jej zamożności [Swianiewicz, 2012, s. 23–24].

Regiony słabiej rozwinięte, do których zalicza się Lubelszczyzna, są bardziej uprzywilejowane w korzystaniu ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego (RPO) i rządowego PO Rozwój Polski Wschodniej (PO RPW). W okresie programowania 2007–2013 na te dwa programy operacyjne przypadało blisko 50% całkowitej

wartości projektów unijnych dla województwa lubelskiego dofinansowanych z funduszy strukturalnych i funduszu spójności (por. tabela 4). Największą rolę środki

Tabela 4. Projekty unijne w województwie lubelskim dofinansowane z funduszy strukturalnych i funduszu spójności w latach 2007–2013

Projekty	Wartość całkowita		Wartość dofinansowania z funduszy	
	mln zł	% w ogółem	mln zł	% w ogółem
Ogółem	22 231,2	100,0	13 733,5	61,8
RPO	7 114,0	32,0	3 955,2	55,6
PO IŚ	6 647,1	29,9	4 120,0	62,0
PO RPW	3 957,1	17,8	2 623,1	66,3
PO KL	2 401,0	10,8	2 018,8	84,1
PO IG	2 045,3	9,2	1 002,5	49,0
EWT	44,5	0,2	-	-
PO PT	22,2	0,1	-	-

Źródło: [Rocznik statystyczny województw..., 2013]; opracowanie własne.

z RPO odgrywają w mniejszych gminach miejskich, gminach miejsko-wiejskich i wiejskich. Przeznaczane są głównie na lokalną infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, drogową, zagospodarowanie odpadów itp. Podobne inwestycje, tyle że o znaczeniu ponadlokalnym, mogą liczyć na dofinansowanie ze znacznie większych środków z programów sektorowych, jak PO Infrastruktura i Środowisko, który pod względem wartości zajmuje drugą pozycję w dofinansowaniu projektów w województwie lubelskim ze środków unijnych (ok. 30%). Preferencje do korzystania z tych środków przysługują dużym miastom; w województwie lubelskim głównie Lublinowi, który koncentruje znacznie większe potrzeby i kosztowniejsze rozwiązania w celu ich zaspakajania.

Podobną zależność od liczby mieszkańców wykazuje PO RPW. Z tego programu finansowane są duże projekty o znaczeniu regionalnym. Obok samorządów województw największy dostęp do tych środków mają miasta duże i na prawach powiatu, natomiast najmniejszy – miasta poniżej 20 tys. [Swianiewicz, 2012, s. 16].

Duży wpływ na dostęp do projektów unijnych ma kondycja finansowa gmin, mierzona udziałem dochodów własnych. Niski ich poziom często jest barierą w korzystaniu ze środków unijnych. Gminy, zwłaszcza wiejskie, w zasadzie nie są w stanie wygospodarować niezbędnego własnego wkładu, mają niską zdolność kredytową i nawet gdy pozyskają środki, nie zawsze je wykorzystują. Inne gminy, np. małe miejskie, zdobywają środki za cenę rosnącego zadłużenia, które trudno spłacić. Ich baza ekonomiczna jest zbyt słaba, aby mogły dofinansowanie z dotacji uzupełnić dodatkowo wygospodarowanymi środkami. Ponadto rosnące zadłużenie samorządów terytorialnych Polsce, sięgające blisko 70 mld zł², głównie z tytułu konieczności zgromadzenia

² Według stanu w pierwszym kwartale 2014 r.

własnego wkładu na dofinansowanie projektów unijnych, spowodowało wprowadzenie przez Ministerstwo Finansów limitów dłużu, uwzględniających zdolność jednostek samorządowych do jego spłacenia [Olechowski, 2014, s. 9]. Ograniczenia w zadłużaniu jednostek samorządowych najbardziej dotykają gminy w regionach słabych, a więc i na Lubelszczyźnie. Dotacje na dopełnienie środków w gminach są tutaj niewielkie i zróżnicowane, w zależności od ich typu, co pokazano w tabeli 5. Różnica pomiędzy Lublinem, który blisko połowę dotacji przeznacza na dopłaty do projektów unijnych, a pozostałymi gminami, zwłaszcza wiejskimi, jest olbrzymia, nie wspominając o różnicach w możliwościach wygospodarowania przez miasto środków z innych źródeł. Konsekwencją odgórnie narzuconej jednostkom samorządów terytorialnych polityki zaciskania pasa jest ograniczanie ich samodzielności finansowej, co najbardziej odczuwają gminy małe, zwłaszcza wiejskie, w regionach słabiej rozwiniętych.

Tabela 5. Dopłaty do projektów unijnych z dotacji gmin w województwie lubelskim w 2012 r.

Gminy	Udział dopłat do projektów w dotacjach (w %)	Dopłaty do projektów na 100 mieszkańców (w zł)
Ogółem	0,14	72
Miejskie	0,22	98
w tym:		
na prawach powiatu	0,27	132
Lublin	49,00	45 115
Miejsko-wiejskie	0,29	198
Wiejskie	0,06	34

Źródło: opracowanie własne na podstawie [*Województwo lubelskie..., 2013*].

Kontynuacja takiej polityki oznacza odcięcie najsłabszych ekonomicznie gmin od środków unijnych, co prowadzi do ich wykluczenia z uczestnictwa w rozwoju regionu.

3. Partycypacja podregionów w potencjale gospodarczym Lubelszczyzny

W typologiach wykorzystywanych do celów zdefiniowania polityki regionalnej Lubelszczyzna jest zaliczana do regionów opóźnionych w rozwoju, wymagających aktywizacji gospodarczej [Winiarski, 1976, s. 176]. Pomijając kilkudziesięcioletnią dyskusję nad czynnikami oraz instrumentami pobudzania i przyspieszania procesów rozwojowych, w tym nad realizowaną obecnie unijną polityką spójności, oraz oceny skuteczności wdrażania pomysłów aktywizacyjnych w regionie lubelskim, łącznie ze wsparciem finansowym z projektów unijnych, można powiedzieć, że mimo widocznych zmian obszar ten nadal znacznie odbiega od przeciętnych standardów rozwoju. Potwierdza to m.in. porównanie podstawowych miar rozwoju, takich jak PKB na 1 mieszkańca i wartość dodana brutto na 1 pracującego w kraju i w województwie lubelskim, co przedstawiono w tabeli 6. Wartości wskaźników potwierdzają zapóźnienie

Tabela 6. Udział podregionów w potencjale gospodarczym województwa lubelskiego w 2011 r.

Jednostki terytorialne	PKB per capita w tys. zł	Wartość dodana brutto (w cenach bieżących)			
		na 1 pracującego (w tys. zł)	rodzaje działalności (% w ogółem)		
			rolnictwo, leśn., ryb.	przemysł budown.	usługi
Polska	39,7	96,3	4,0	33,6	62,4
Woj. lubelskie	26,9	67,2	8,7	27,3	53,6
w tym: podregiony					
– bialski	23,7	64,8	15,2	20,4	64,4
– chełmsko-zamojski	22,3	59,9	13,2	24,4	62,3
– lubelski	34,4	78,8	3,8	27,7	68,5
– puławski	24,2	59,5	9,2	34,3	56,5

Źródło: [Rocznik statystyczny województw..., 2013]; opracowanie własne.

rozwojowe Lubelszczyzny. Także znacznie niższa niż średnio w kraju produktywność, mierzona wartością dodaną brutto na 1 pracującego w regionie, świadczy o niskiej konkurencyjności jego gospodarki [Kłysik-Uryszek, 2010, s. 47]. Analiza udziału poszczególnych rodzajów działalności w wartości dodanej brutto wskazuje, że wpływ na ten stan rzeczy ma niskowydajne rolnictwo Lubelszczyzny. Uzgłađniając zróżnicowanie wskaźników w przekroju podregionów, można wskazać kluczową rolę podregionu lubelskiego w rozwoju i konkurencyjności regionu.

Potwierdzenie wpływu struktury gospodarki na procesy rozwojowe regionu daje analiza udziału pracujących w podstawowych działach gospodarki, co przedstawiono w tabeli 7.

Tabela 7. Struktura pracujących w podregionach województwa lubelskiego w 2012 r.

Jednostki terytorialne	Ludność wiejska (w % ogółem)	Pracujący wg rodzajów działalności			Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mk (w tys. zł)**	
		w tym (w %)				
		roln.* leśn., ryb.	przemysł budown.	usługi		
Polska	39,4	17,2	26,8	56,0	28,8	
Woj. lubelskie	53,6	38,8	17,4	43,8	13,0	
w tym: podregiony						
– bialski	60,5	42,7	15,2	42,1	6,7	
– chełmsko-zamojski	62,0	50,5	13,8	35,7	6,1	
– lubelski	37,1	22,0	20,5	57,5	20,3	
– puławski	62,2	47,6	18,4	34,0	15,5	

* Łącznie z pracującymi w indywidualnych gosp. rolnych (szacunki).

** Ceny bieżące.

Źródło: [Rocznik statystyczny województw..., 2013]; opracowanie własne.

Lubelszczyznę cechują jeden z najwyższych w kraju udziałów pracujących w rolnictwie i wysoka koncentracja ludności wiejskiej. Wyjątek stanowi podregion lubelski, z kluczową rolą stolicy regionu. Rolnictwo Lubelszczyzny charakteryzuje przewaga gospodarstw małych, tj. o powierzchni do 5 ha, które w 2011 r. stanowiły ok. 60% ogółu, przy przeciętnej wielkości gospodarstwa 6,63 ha [Rolnictwo w województwie..., 2012]. Poważnym problemem są nadwyżki zatrudnienia w rolnictwie, które szacunkowo rzeczą biorąc, dochodzą do 45% zasobów pracy w rolnictwie [Rynek pracy w województwie..., 2011]. Niekorzystną strukturę agrarną, której towarzyszy ukryte bezrobocie w rolnictwie, utrwalają obowiązujące rozwiązania instytucjonalne w postaci systemu ubezpieczeń społecznych dla rolników, znacznie bardziej korzystnego od systemu powszechnego. Utrwalaniu *status quo* sprzyja unijny system wsparcia rolników dopłatami bezpośrednimi, nawet w przypadku małych i nieopłacalnych gospodarstw. Środki z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich także w większej kwocie trafiają do podregionu lubelskiego (2695 zł na 1 mieszkańca wsi) niż do pozostałych (średnio ok. 1620 zł), zdominowanych przez ludność rolniczą, gdzie mogłyby przyczynić się do zwiększenia liczby i zróżnicowania miejsc pracy³. Przyczyn tego stanu rzeczy można upatrywać w relatywnie większej sile ekonomicznej podregionu lubelskiego i korzystniejszych uwarunkowaniach strukturalnych dla rozwoju przedsiębiorczości w strefie oddziaływania Lublina. Podobny mechanizm opisał A. Świadek – na podstawie przeprowadzonych przez siebie badań nad czynnikami rozwoju przedsiębiorstw w czterech zachodnich województwach o różnym potencjale gospodarczym [Świadek, 2012, s. 21]. W najsłabszym z wybranych przez autora województw – lubuskim – wystąpiły największe ograniczenia w rozwoju przemysłu. W przypadku województwa lubelskiego za potwierdzeniem tej zależności przemawia wartość produkcji sprzedanej przemysłu w przeliczeniu na 1 mieszkańca, która dla województwa jest ponadwukrotnie niższa od średniej dla kraju, a przeszło trzykrotnie wyższa w podregionie lubelskim w porównaniu z najsłabszym podregionem chełmsko-zamojskim (por. tabela 7).

Zakończenie

Rola gmin – podstawowych jednostek samorządu terytorialnego – jest w regionie lubelskim ograniczona, co stanowi skutek procesów długiego trwania, mających zakotwiczenie w odległej historii, uwarunkowaniach przyrodniczych i społecznych. Jednym z najtrwalszych elementów zagospodarowania Lubelszczyzny jest system osadniczy, który funkcjonuje zgodnie z zasadami klasycznej teorii ośrodków centralnych według W. Christallera, stworzonej dla miast położonych na obszarze rolniczym [Domański, 2006, s. 37]. System miast w regionie lubelskim ma układ hierarchiczny, z wyraźną dominacją jednego dużego miasta, spełniającego funkcję ośrodka centralnego dla

³ www.strategia.lubelskie.pl, opracowanie własne.

całego regionu. Słabe umiastowienie regionu, przewaga miast małych i tradycyjnego rolnictwa sprawiają, że czynniki dezintegrujące klasyczne systemy hierarchiczne miast, jak konkurencja, postęp technologiczny, zwiększenie dostępności, nie odgrywają na Lubelszczyźnie większej roli. Przeprowadzona analiza sytuacji gospodarczej gmin sugeruje, że w wielu przypadkach można wprowadzić rozwiązania, które w dłuższym okresie mogłyby wzmacnić lokalną gospodarkę i zwiększyć jej udział w potencjalnie gospodarczym regionu. Stosowane obecnie ograniczenia administracyjne w zadłużaniu gmin prowadzą nie tylko do zaniechania przez nie działalności inwestycyjnej, lecz także do ograniczania samorządności. Lepszym rozwiązaniem byłaby pomoc w ich konsolidacji w zakresie realizacji różnych rodzajów działalności, co mogłoby przyczynić się do poprawy ich kondycji finansowej, a także zwiększyć szanse na pozyskiwanie środków unijnych, nie mówiąc już o wyborze potrzebnych projektów, a nie tych, na które stać gminę. Najtrudniejsze okazuje się przypieszenie zmian w niekorzystnej strukturze gospodarczej regionu, ze znaczącym udziałem rolnictwa. Hamulcem zmian jest czynnik polityczny i opór społeczności rolniczej. Ważny problem stanowi także wzmacnianie konkurencyjności miast, zwłaszcza Białej Podlaskiej, Chełma i Zamościa, kolejnych po Lublinie dużych miast regionu. Wpływoby to na osłabienie monopolistycznej roli Lublina i większe zróżnicowanie procesów rozwojowych w regionie.

Bibliografia

1. *Aneks statystyczno-diagnostyczny do Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, Lublin 2013.
2. Domański R., *Gospodarka przestrzenna. Podstawy teoretyczne*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2006.
3. Heller J., Farelnik E., *Finanse i samodzielność ekonomiczna a ustroj samorządów terytorialnych w Polsce*, UW, „*Studia Regionalne i Lokalne*” 2013, nr 2.
4. Jefremienko M., Wolska H. *Kondycja ekonomiczna miasta*, „Wspólnota. Tygodnik Samorządu Terytorialnego” 2000, nr 2.
5. Kłysik-Uryszek A., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w gospodarce regionu. Teoria i praktyka*, Wyd. Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010.
6. *Lublin w liczbach 2012*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2013.
7. Olechowski J., *Samorząd terytorialny i buchalterzy*, Kongres Regionów, Świdnica, 10–12 czerwca 2014.
8. *Rocznik statystyczny województw GUS, 2013*.
9. *Rocznik statystyczny województwa lubelskiego*, Urząd Statystyczny w Lublinie, 2013.
10. *Rolnictwo w województwie lubelskim w 2011 r.*, Urząd Statystyczny w Lublinie, 2012.
11. *Rynek pracy w województwie lubelskim w latach 2007–2010*, Urząd Statystyczny w Lublinie, 2011.
12. Swianiewicz P., *Konkurencja o środki unijne w opiniach polityków i pracowników samorządowych*, UW „*Studia Regionalne i Lokalne*” 2013, nr 2.
13. Swianiewicz P., *Środki unijne w samorządach – kto korzysta najwięcej?*, „*Samorząd Terytorialny*” 2012, nr 5.
14. Świadek A., *Wielkość przedsiębiorstw i ich struktura własności a rozwój innowacyjności w regionalnych systemach przemysłowych*, UW, „*Studia Regionalne i Lokalne*” 2012, nr 1.

15. Truskolaski T., *Strategiczne wyzwania rozwoju lokalnego na przykładzie Białegostoku*, „Samorząd Terytorialny” 2011, nr 12.
16. Winiarski B., *Polityka regionalna*, PWE, Warszawa 1976.
17. *Województwo lubelskie: podregiony, powiaty, gminy*, Urząd Statystyczny w Lublinie, 2013.
18. www.strategia.lubelskie.pl.

Role of local economy in the development of the Lublin region

On the basis of statistical data for the year 2012 studies were conducted, which comprised territorial units on local level, i.e. communes in the province of Lublin. These studies were aimed at determining the role of local economy in the development of the Lublin region. The studies concerned the financial condition of particular categories of communes, their investment activity, as well as participation in European Union projects. The effect of regional surrounding conditions upon the formation of economic potential in the Lublin region was also assessed – in. a. urbanization level, economic structure, as well as the competitiveness of economy. Problems that the communes struggle with were indicated, together with the suggested solutions to them.